

УДК: 37.091.113:005.32

**Инжиевська Леся Анатоліївна,
старший викладач, аспірант кафедри загальної
та практичної психології Навчально-наукового
інституту менеджменту та психології
ДВНЗ «Університет менеджменту освіти»**

ТЕОРЕТИЧНА МОДЕЛЬ ОСОБИСТІСНО-ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ ЗАСОБАМИ АРТ-ТЕРАПІЇ І МОЖЛИВОСТІ ЇЇ ЗАСТОСУВАННЯ

Анотація. У статті представлено на основі теоретичного аналізу проблеми спробу розробити структурно-функціональну модель особистісно-професійного розвитку майбутніх психологів в умовах післядипломної освіти при застосуванні засобів арт-терапії.

Виокремлені в моделі компоненти (три стадії розвитку), а також відповідні функції, які реалізуються арт-терапією на кожній із цих стадій, забезпечують можливість представити процес освітньої підготовки майбутніх психологів цілеспрямовано та комплексно, охопити в єдиній системі зміст, функції і методи арт-терапії, яка постає у якості засобу ефективного включення суб'єктів освітньої діяльності у навчальний процес післядипломної освіти і опанування професії психолога.

Ключові слова: арт-терапія, структурно-функціональна модель особистісно-професійного розвитку, арт-терапія у навчальному процесі післядипломної освіти, стадії розвитку, функції і методи арт-терапії, процес освітньої підготовки.

Инжиевская Леся Анатольевна

ТЕОРЕТИЧЕСКАЯ МОДЕЛЬ ЛИЧНОСТНО- ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО РАЗВИТИЯ БУДУЩИХ ПСИХОЛОГОВ СРЕДСТВАМИ АРТ-ТЕРАПИИ И ВОЗМОЖНОСТИ ЕЕ ПРИМЕНЕНИЯ

Аннотация. В статье представлены на основе теоретического анализа проблемы возможность разработать структурно-функциональную модель личностно-профессионального развития будущих психологов в условиях последипломного образования при применении средств арт-терапии.

Выделены в модели компоненты (три стадии развития), а также соответствующие функции, которые реализуются арт терапией на каждой из этих стадий, обеспечивают возможность представить процесс образовательной подготовки будущих психологов целенаправленно и комплексно, охватить в единой системе содержание, функции и методы арт-терапии, которая возникает в качестве средства эффективного включения субъектов образовательной деятельности в учебный процесс последипломного образования и освоения профессии психолога.

Ключевые слова: арт-терапия, структурно-функциональная модель личностно-профессионального развития, арт-терапия в учебном процессе последипломного образования, стадии развития, функции и методы арт терапии, процесс образовательной подготовки.

Inzhyievska Lesia Anatoliïvna

THEORETICAL MODEL OF PERSONAL AND PROFESSIONAL DEVELOPMENT OF FUTURE PSYCHOLOGISTS BY MEANS OF ART THERAPY AND POSSIBILITIES OF ITS APPLICATION

Abstract. *In this article, on the basis of theoretical analysis of the problem, an attempt to develop a structural and functional model of the professional and personal development of future psychologists by means of art therapy in conditions of postgraduate education is represented.*

Components (three stages of development) identified in the model as well as corresponding functions that realize by means of art therapy on each of these stages provide for an opportunity to present a process of educational attainment of future psychologists targeted and fully, to embrace in the single system a content, functions and methods of art therapy that appears as a mean of effective inclusion of the educational activity subjects in the postgraduate educational process and psychologist profession mastering.

Key words: *art therapy, structural and functional model of personal and professional development, art therapy in the process of postgraduate education, stages of development, functions and methods of art therapy, process of educational attainment.*

Постановка проблеми

Актуальність проблеми дослідження. Трансформаційні процеси сучасного суспільства актуалізують проблему фахової підготовки випускника вищої школи. Особливі вимоги стосуються тих фахівців, у яких власна особистість є провідним професійним інструментом діяльності. До таких фахівців належать практичні психологи. На якій психологічній концепції не ґрунтувались би його підходи до практики психологічної допомоги, який технологічний засіб не використовував він у своїй професійній діяльності, основним інструментом професійного впливу на іншу людину — є його особистість. Саме тому вимоги до особистісного та професійного розвитку психолога є такими, що взаємно накладаються: особистісний розвиток має сприяти професійному, а професійний — особистісному.

Успішній інтеграції професійного та особистісного розвитку сприяє арт-терапевтичний підхід, який створює умови для глибинного усвідомлення людиною себе як цілісної особистості, і через це усвідомлення призводить до формування і корекції професійної ідентичності.

Отже, актуальним є дослідження застосування засобів арт-терапії в умовах післядипломної освіти.

Аналіз останніх досліджень та публікацій

Інтерес до арт-терапії проявляли представники фактично всіх напрямів психотерапії, а також представники різних наукових шкіл.

Так, дослідниками арт-терапії, її теоретичних і методологічних основ є Л. Аметова, М. Андерсен-Уорен, І. Бирюкова, І. Бреусенко-Кузнецов, О. Будза, М. Бурно, І. Вачков, О. Вознесенська, Т. Колошина, Е. Келліш, М. Кисельова, О. Копитін, А. Лоуен, Р. Мартін, В. Нікітін, Л. Мова, Є. Морозова, Л. Подкоритова, Н. Роджерс, К. Росс, О. Скар, М. Сидоркіна, Ю. Соболев, Г. М. Ферс,

Г. Хульбут^{1; 2; 3; 4; 7; 8; 9; 10} і багато інших, зокрема праці, присвячені застосуванню засобів арт-терапії у освітньому процесі (У. Дутчак, Т. Зінкевич-Євстигнеєва, О. Копитін, В. Кокоренко, Л. Лебедева, Н. Пов'якель).

Важливе значення для нашого дослідження мають також праці: теорія особистісного змінювання та екофасилітаційний підхід П. Лушина, О. Бондарчук, Л. Карамушки та інших науковців, які вивчали професійно важливі особистісні якості управлінців, дослідження з акмеології (О. Бодальов, Г. Вайзер, Е. Вахромов, В. Гладкова, А. Деркач, В. Дьяков, В. Зазикін, Н. Карпова, Н. Кузьміна, С. Пожарський, А. Суворов, В. Чудновський).

Мета публікації — висвітлити структурно-функціональну модель особистісно-професійного розвитку майбутніх психологів в умовах післядипломної освіти при застосуванні засобів арт-терапії

Виклад основного матеріалу

В Україні арт-терапія, як напрям психолого-педагогічної діяльності, є відносно новою галуззю, але у світовій психотерапевтичній практиці вона має досить значну історію. Як самостійна психотерапевтична практика арт-терапія сформувалася у 40-50-х роках минулого століття у Великій Британії та США. Арт-терапія, як галузь теоретичних та практичних знань, виникла на межі науки і творчості. Дефініцію «арт-терапія» у середині ХХ ст. ввів Адріан Хілл. Арт-терапія полягає у використанні мистецтва як терапевтичного фактору¹⁸. Водночас, варто зауважити, що творчість людини виявляється в широкому розумінні у різних напрямках творчої терапії (танцювальної, драмотерапії, музикотерапії, ландшафтній терапії, етнотерапії тощо). А під терміном «арт-терапія» розуміється використання мистецтв візуального ряду (малюнок, живопис, ліпка, пластика, грим, боді-арт тощо). Іншими словами — це зцілення через будь-яку художню творчість.

Засоби арт-терапії мають суттєві переваги перед іншими психотерапевтичними засобами. Відзначимо деякі з них: вони є засобом вільного самовираження й самопізнання; мають значною мірою «інсайт-орієнтований» характер; зумовлюють

¹ Аметова Л. А. Формирование арт-терапевтической культуры младших школьников. Сам себе арт-терапевт / Л. А. Аметова. — М., 2003. — 82 с.

² Будза А. Арт-терапия. Йога внутреннего художника / А. Будза. — Ростов н/Д : Феникс ; СПб. : Северо-Запад, 2006. — 317 с.

³ Бурно М. Е. Терапия творческим самовыражением / М. Е. Бурно. — 3-е изд., испр. и дополн. — М. : Академ. проект, 2006. — 432 с.

⁴ Вачков И. В. Арт-терапия. Развитие самопознания через психологическую сказку / И. В. Вачков. — М. : Ось-89, 2007. — 144 с.

⁷ Зазыкин В. Г. Акмеографический поход в акмеологических исследованиях / В. Г. Зазыкин // Акмеология: методология, методы и технологии : материалы науч. сес., посвящен. 75-летию члена-кор. РАО, Президента МААН Н. В. Кузьминой : статьи / И. Н. Семенов. — М. : РАГС, 1998. — 230 с.

⁸ Зеер Э. Ф. Психология профессионального развития : учеб. пособие / Э. Ф. Зеер. — 2-е изд. — М. : Академия, 2007. — 240 с.

⁹ Зинкевич-Евстигнеева Т. Д. Путь к волшебству. Теория и практика арт-терапии / Т. Д. Зинкевич-Евстигнеева. — СПб. : Златоуст, 2005. — 352 с.

¹⁰ Інжигєвська Л. А. Арт-технології в особистісно-професійному розвитку майбутніх психологів, які здобувають другу вищу освіту / Л. А. Інжигєвська // Актуальні проблеми психології : зб. наук. пр. Ін-ту психології ім. Г. С. Костюка НАПН України ; редкол. : С. Д. Максименко (голов. ред.) [та ін.]. — К. : А.С.К., 2012. — С. 314–318.

¹⁸ Подкоритова Л. О. Джерела психологічної енергії і натхнення студентів-психологів (результати емпіричного дослідження) / Л. О. Подкоритова // Простір арт-терапії: витоки натхнення: матеріали VIII Міжнар. міждисциплінарної наук.-практ. конф. — К. : Золоті ворота, 2011. — С. 60–63.

атмосферу довіри, розуміння до внутрішнього світу людини; не мають меж і обмежень у застосуванні; у більшості випадків викликають у людей позитивні емоції, допомагають долати апатію, безініціативність, формувати активну життєву позицію та позитивне світосприйняття; базуються на мобілізації творчого потенціалу особистості, внутрішніх механізмів саморегуляції та самооблізації; відзначаються особливою «м'якістю» прийомів і впливів; є засобом переважно невербальної комунікації.

Головною відмінністю арт-терапії від інших психотерапевтичних напрямів є її тріадність. За визначенням Т. Колошиної, лише арт-терапія дозволяє замінити звичну діаду «терапевт – пацієнт» («консультант – клієнт») на тріаду «терапевт – творчий продукт – пацієнт», де експресивний продукт несе важливі повідомлення індивіда і, відповідно, робить психотерапевтичний альянс «психотерапевтичним трикутником»¹⁰.

Однак застосування арт-терапії інтенсивно поширюється за межі первинного психотерапевтичного змісту, що вкладається в означений термін.

Розглянемо окремі напрацювання на експериментальних майданчиках, які спрямовані на введення засобів арт-терапії у професійну підготовку студентів.

Зокрема, автор У. Дутчак пропонує інтегрований спецкурс у змісті професійної підготовки студентів вищих мистецьких навчальних закладів. Спецкурс, крім загальнопедагогічних принципів і принципів гуманістичного виховання, спирається на принципи індивідуально-творчого підходу, художньо-естетичного розвитку та арт-педагогічні принципи. Він охоплює різні дисципліни: педагогіку, арт-терапію, психологію, естетику, методику навчання, мистецтвознавство. Велику вагу в курсі займають засоби арт-терапії, зокрема колаж, малювання, прийоми бібліо- і музикотерапії⁶.

Л. Лебедева досліджує можливості та особливості застосування засобів арт-терапії у професійній підготовці педагогів. Вона показує, що залежно від поставленої мети і рівня професійної підготовки викладацьких кадрів навчання студентів основам арт-терапії може здійснюватися: 1) у контексті основних дисциплін на ознайомлювальному рівні (інформування, формування початкових уявлень в області арт-терапії як однієї з інноваційних технологій); 2) за допомогою системи спецкурсів, спецсеминарів, спецпрактикумів, факультативів, волонтерської і супервізорської практики на рівні поглибленого вивчення теорії і оволодіння основною технікою; 3) як спеціалізація у рамках основної професії на рівні отримання додаткової спеціальності арт-терапевта для роботи в системі додаткової освіти¹⁵.

Л. Подкоритова вважає, що арт-терапія поєднує в собі деякі протилежні виміри, зокрема «емоції – мислення», «аналіз – синтез», «активність – пасивність» та ін. Завдяки цьому арт-терапія навчає людину і відчувати, і думати, врівноважувати

¹⁰ Інжигєвська Л. А. Арт-технології в особистісно-професійному розвитку майбутніх психологів, які здобувають другу вищу освіту / Л. А. Інжигєвська // Актуальні проблеми психології: зб. наук. пр. Ін-ту психології ім. Г. С. Костюка НАПН України; редкол.: С. Д. Максименко (голов. ред.) [та ін.]. — К.: А.С.К., 2012. — С. 314–318.

⁶ Дутчак У. Інтегрований спецкурс у змісті професійної підготовки студентів вищих мистецьких навчальних закладів [електронний ресурс] / У. Дутчак. — Режим доступу: <http://nauka.hnpu.edu.ua/sites/default/files/fahovi%20vudannia/2009/Statti%20Pedagogika%20ta%20psukhologia%2034/9.html>

¹⁵ Лебедева Л. Д. Практика арт-терапії: підходи, діагностика, система занять / Л. Д. Лебедева. — СПб.: Речь, 2007. — 256 с.

емоції та мислення, об'єднати раціональне та ірраціональне у собі, прийнявши їх не як протилежності, а як взаємодоповнюючі частини своєї особистості у її цілісності. Інтегруючи аналіз і синтез, арт-терапія спонукає людину до глибокого самопізнання, створює умови для синтезу нового у собі. Поєднуючи активне і пасивне, творення і споглядання, арт-терапія включає потужні терапевтичні механізми та спрямовує свій вплив на всі структури та виміри людської особистості – від тілесного через психічне до духовного¹⁹.

Н. Пов'якель зазначає, що арт-терапевтичні засоби займають особливе місце в системі вищої професійної підготовки фахівців у галузі практичної психології. Арт-терапія сприяє гармонійному розвитку творчого потенціалу, саморегуляції особистості майбутнього психолога-практика, розвитку професійно важливих творчих здібностей¹⁸.

Підводячи підсумок, визначимо особливості застосування засобів арт-терапії для особистісно-професійного розвитку майбутніх психологів:

- інтердисциплінарність, інтегративність арт-терапії сприяє внутрішньо-психічним інтеграційним процесам як в професійній, так і в особистісній сфері;
- наближеність до безпосередньої психологічної практики як майбутньої професійної діяльності сприяє зростанню рівня готовності студентів до неї;
- поєднання навчального і терапевтичного процесів на заняттях із застосуванням засобів арт-терапії сприяє більш ефективному засвоєнню як суто професійних знань, умінь і навичок, так і глибокому пізнанню власного внутрішнього світу, розумінню інших;
- поєднання індивідуальної і групової роботи сприяє, з одного боку, прояву індивідуальності, а з іншого — соціалізації та адаптації індивіда;
- рефлексивність занять допомагає особистісній та професійній самоусвідомленості: «пропускаючи через себе» ту чи іншу методику, студент глибше пізнає і краще розуміє дію використовуваних на занятті засобів, що сприяє більш ефективному засвоєнню професійних знань;
- творча атмосфера занять забезпечує відкрите, спонтанне, природне вираження індивідуальності кожного студента, розкриває творчий потенціал;
- творчий процес зцілює і перетворює, сприяє корекції особистості;
- спрямованість на внутрішній світ особистості деякою мірою вирішує проблему проходження власної психотерапії як необхідної умови для подальшої успішної професійної діяльності;
- поєднання занурення у власні емоції та аналізу експресивного продукту веде до інсайту і катарсису, а, отже, забезпечує духовне зростання особистості;
- отриманий в результаті арт-терапії позитивний досвід стає джерелом для особистісно-професійного зростання практичного психолога, зразком для вибудовування гуманних стосунків з людьми¹¹.

¹⁹ Психотерапевтическая энциклопедия / под ред. Б. Д. Карвасарского. — СПб. : Питер, 1998. — 752 с. — С. 17–19.

¹⁸ Подкоритова Л. О. Джерела психологічної енергії і натхнення студентів-психологів (результати емпіричного дослідження) / Л. О. Подкоритова // Простір арт-терапії: витоки натхнення: матеріали VIII Міжнар. міждисциплінарної наук.-практ. конф. — К. : Золоті ворота, 2011. — С. 60–63.

¹¹ Колошина Т. Ю. Арт-терапия. Методические рекомендации / Т. Ю. Колошина. — М. : Из-дво Ин-та психотерапии и клинической психологии, 2002. — 84 с.

У цілому засоби арт-терапії допомагають майбутньому психологу зрозуміти самого себе, власні мотиви, потреби, протиріччя; усвідомити зони своїх проблем і позитивні сторони своєї особистості; навчитись розуміти та приймати і себе, і інших; розкрити і розвинути свій творчий потенціал, креативність, комунікабельність, рефлексивність, емпатійність, сензитивність та інші професійно важливі якості.

Впровадження засобів арт-терапії у цілеспрямований процес особистісно-професійного розвитку майбутніх психологів може здійснюватися таким чином:

- як відповідна окрема дисципліна («Арт-терапія», «Основи арт-терапії», «Арт-терапевтичний тренінг», «Практикум з арт-терапії» тощо);
- у контексті інших дисциплін на ознайомлювальному рівні («Основи психокорекції», «Основи психотерапії», «Основи психогігієни», «Психологія саморегуляції», «Вступ до спеціальності» тощо);
- за допомогою системи спецкурсів, спецсеминарів, спецпрактикумів, факультативів, волонтерської і супервізійної практики;
- як спеціалізація у рамках основної професії на рівні отримання додаткової спеціальності арт-терапевта;
- як самоосвіта шляхом поглибленого вивчення теорії і оволодіння відповідною технікою.

Аналіз практики застосування засобів арт-терапії для особистісно-професійного розвитку майбутніх фахівців дає нам можливість стверджувати, що застосування арт-терапії у процесі підготовки фахівців-психологів здійснює комплексний вплив на їх особистісно-професійний розвиток (див. рис. 1):

Рис. 1. Вплив засобів арт-терапії на особистісно-професійний розвиток майбутніх психологів

Як видно із рисунку, з одного боку, арт-терапія розкриває особистісний творчий потенціал особистості майбутнього психолога, сприяє зняттю психологічних затисків, розвиває професійно важливі якості психолога, розвиває самосприйняття і здатність до саморозуміння, впливає на мотиви професійної діяльності, цінності орієнтації, зміщуючи їх у гуманістичне русло, сприяє корекції самооцінки, уявлень про майбутню професійну діяльність тощо; з іншого — збагачує професійний досвід, розвиває професійну компетентність, сприяє зростанню

інтересу до професії, стимулює професійний саморозвиток, забезпечує новими професійними знаннями, вміннями та навичками у галузі арт-терапії тощо.

Отже, теоретичний аналіз наукової літератури показує, що засоби арт-терапії позитивно впливають на особистісно-професійний розвиток психолога. Це відбувається завдяки як загально-терапевтичним механізмам (вербалізація, катарсис, інсайт, усвідомлення, рефлексія, корекція досвіду тощо), так і специфічно арт-терапевтичним особливостям, зокрема мобілізація творчого потенціалу особистості, а також метафоричність, символічність, ресурсність тощо. Важливу роль відіграє вище згадувана тріадність арт-терапії, зокрема опосередкованість впливу на особистість через творчий продукт.

Аналіз напрацьованих підходів щодо можливостей застосування арт-терапії у професійній підготовці майбутніх психологів, тим не менш актуалізує проблему застосування арт-терапії при підготовці психологів, які здобувають другу вищу освіту. Зокрема, актуальними залишаються аспекти процесу входження людини в іншу (нову) професію, формування (трансформація) професійної самосвідомості, проблема інтеграції нових професійних компетенцій з набутими раніше тощо. Чи є на шляху отримання нової професійної освіти місце і функціональне призначення арт-терапії? В зв'язку з цим постає питання розробки моделі особистісно-професійного розвитку майбутніх психологів в умовах післядипломної освіти з виокремлення її специфічних складових.

Спеціальний аналіз розроблених у психологічній науці концепцій професійного становлення дозволив встановити існування трьох типів моделей цього процесу:

1) соціогенетичні моделі (етапи професійного розвитку є специфічно інтерпретованими етапами залучення людини до соціуму через послідовність соціальних інститутів – школу, фахову освіту, власне трудову діяльність);

2) онтогенетичні (вікові) моделі, що накладають професійний розвиток на вікову вісь життя людини («старт», «пік», «фініш»);

3) адаптивно-фінальні моделі, що стосуються основного етапу професійного шляху людини – власне трудової діяльності. Об'єднує ці моделі акцент на вписування людини в професійне співтовариство, що приводить до недостатнього використання методологічного потенціалу суб'єктивного принципу і категорії самодетермінації⁷.

Водночас, поняття «перспектива» і «майбутня професійна діяльність» надто ускладнюють дослідження і науковий опис феноменів, пов'язаних із професійно-особистісним, кар'єрним розвитком спеціалістів, оскільки описують феномени які ще не наступили. Такі дослідження стали можливими у сучасній професійній педагогіці, які опираються на метод моделювання, що дозволяє конструювати концептуально-методичні об'єкти, у яких комплексно можуть бути репрезентовані як актуальні, реальні, так і потенційні, можливі явища. Так, В. Краєвський визначає модель як систему елементів, що відтворюють певні сторони, зв'язки, функції предмету дослідження¹⁴.

⁷ Зазыкин В. Г. Акмеографический поход в акмеологических исследованиях / В. Г. Зазыкин // Акмеология: методология, методы и технологии : материалы науч. сес., посвящен. 75-летию члена-кор. РАО, Президента МААН Н. В. Кузьминой : статьи / И. Н. Семенов. — М. : РАГС, 1998. — 230 с.

¹⁴ Краевский В. В. Методология педагогики: новый этап: учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений / В. В. Краевский, Е. В. Бережнова. — М. : Академия, 2006. — 400 с.

Враховуючи вказані особливості, нами запропоновано модель процесу особистісно-професійного розвитку майбутніх психологів в умовах післядипломної освіти, яка розглядається нами з позицій особистісно-діяльнісного і технологічного підходів як сукупність закономірних, функціонально пов'язаних компонентів, що складають певну цілісну систему. Виокремлені компоненти (стадії розвитку), а також функції, які реалізуються арт-терапією на кожній із цих стадій, забезпечують можливість представити цілеспрямований процес освітньої підготовки майбутніх психологів в умовах післядипломної освіти, а також структурний взаємозв'язок її основних компонентів, а саме вибору арт-терапевтичних методів і засобів у відповідності до цілей і змісту навчальних програм, які визначають діяльність викладачів і студентів. Запропонована модель особистісно-професійного розвитку майбутніх психологів в умовах післядипломної освіти при застосуванні засобів арт-терапії представлена на рис. 2.

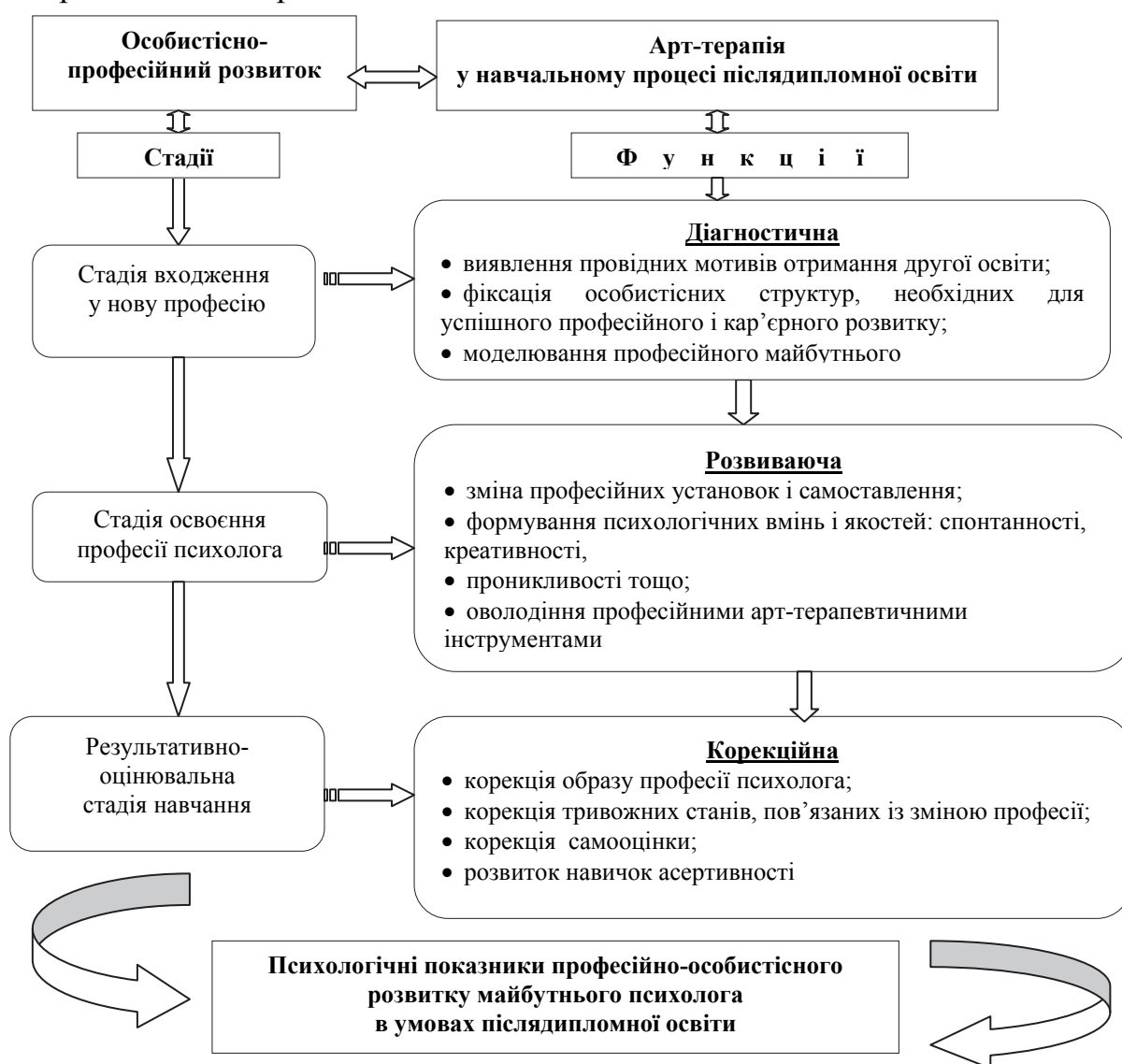

Рис. 2. Структурно-функціональна модель особистісно-професійного розвитку майбутніх психологів в умовах післядипломної освіти при застосуванні засобів арт-терапії

Розглянемо елементи запропонованої моделі більш детально.

Стадія входження у нову професію пов'язана із актуалізацією мотивів освоєння другої спеціальності (професії), усвідомленням професійних намірів і плануванням кар'єри майбутніх спеціалістів, постановкою мети і задач професійного навчання, досягнення яких є можливим завдяки продуктивній реалізації педагогічних зусиль, що забезпечують даний процес, а також координації і регуляції діяльності суб'єктів навчання в ході даного процесу.

На цій стадії особистісно-професійного розвитку арт-терапія забезпечує діагностичну функцію, спрямовану на:

- виявлення і усвідомлення провідних мотивів отримання освіти психолога в умовах післядипломної освіти;
- прогнозування та передбачення результатів процесу навчання та освоєння нової спеціальності;
- виявлення особистісних структур, необхідних для успішного професійного і кар'єрного розвитку;
- фіксацію набутого професійно-особистісного досвіду змін у процесі навчання, починаючи з першої стадії освоєння професії до останньої – результативно-оцінної;
- моделювання професійної кар'єри.

Наступна стадія структурно-функціональної моделі — освоєння професії психолога, пов'язана із організацією процесу навчання та формуванням професійних знань, вмінь та компетенцій системно-діяльнісного характеру у відповідності із поставленими цілями та вимогами до спеціалістів психологічної галузі. Відбувається розвиток суб'єктних, особистісних і індивідуальних якостей майбутнього психолога, формування потреби у постійному саморозвитку та самовдосконаленні за рахунок інтеграції сформованих раніше професійних якостей і вмінь із освоєваними професійно-ціннісними здатностями психолога.

На цій стадії арт-терапія забезпечує розвиваючу функцію, спрямовану на:

- зміну професійних установок і само ставлення майбутніх психологів в бік прийняття цінностей, філософії, місії психолога і психологічної науки у соціумі;
- розвиток і формування психологічних вмінь і якостей, які є результатом творення арт-продукту суб'єкта: спонтанності, креативності, проникливості, сенситивності тощо;
- оволодіння професійними арт-терапевтичними інструментами.

Кінцева стадія структурно-функціональної моделі — результативно-оцінна стадія навчання вміщує в собі критерії оцінки ефективності професійно-особистісного розвитку майбутнього психолога в умовах післядипломної освіти і власне результат. Оцінка результатів здійснюється за допомогою зовнішніх критеріїв (особистісні досягнення; зафіксовані професійні компетенції, затребуваність (звернення) як до психолога; включеність у психологічну практику) і внутрішніх критеріїв (когнітивно-знанневий, професійно-позиційний, мотиваційно-смысловий, задоволеність суб'єктів освітнього процесу змістом. Організацією і результатами процесу навчання дргій (психологічній) освіти). Невідповідність між ідеальним і реальним образом корегується за допомогою методів арт-терапії, а саме:

- відбувається корекція образу професії психолога в бік «реального» , «адекватного» змісту професійної діяльності психолога;

- проводиться корекція «незатребуваних» (колишніх) професійних вмінь у новій професійній реальності;
- проводиться корекція тривожних станів, пов'язаних із зміною професії і страхом перед новою професійною роллю і статусом;
- проводиться корекція самооцінки, формується образ «професійного Я» з урахуванням індивідуально-типологічних, характерологічних властивостей суб'єкта;
- відбувається розвиток навичок асертивності, самопрезентації майбутнього психолога.

Таким чином, структурно-функціональна модель особистісно-професійного розвитку дозволяє розглянути досліджуваний процес комплексно, охопити в єдиній системі зміст, функції і методи арт-терапії, яка постає у якості засобу ефективного включення суб'єктів освітньої діяльності у навчальний процес післядипломної освіти і опанування професії психолога.

Висновки

Теоретичний аналіз проблеми дозволив розробити структурно-функціональну модель особистісно-професійного розвитку майбутніх психологів в умовах післядипломної освіти при застосуванні засобів арт-терапії. Виокремлені в моделі компоненти (три стадії розвитку), а також відповідні функції, які реалізуються арт-терапією на кожній із цих стадій, забезпечують можливість представити процес освітньої підготовки майбутніх психологів цілеспрямовано та комплексно, охопити в єдиній системі зміст, функції і методи арт-терапії, яка постає у якості засобу ефективного включення суб'єктів освітньої діяльності у навчальний процес післядипломної освіти і опанування професії психолога. Упровадження засобів арт-терапії для цілеспрямованого впливу на особистісно-професійний розвиток майбутніх психологів може здійснюватись через введення різних психологічних дисциплін, спецкурсів, семінарів, факультативів, супервізії та через самоосвіту і є актуальним для студентів-психологів різної форми навчання, зокрема і для тих, хто отримує післядипломну освіту.

Перспективні подальших досліджень у цьому напрямі

У процесі теоретичного дослідження було також виявлено, що феномен особистісно-професійного розвитку майбутнього психолога досліджено переважно на вибірках студентів стаціонарної форми навчання. Досліджень, присвячених особистісно-професійного розвитку майбутнього психолога в умовах інших форм навчання бракує. Зокрема становить інтерес особливості особистісно-професійного розвитку майбутнього психолога в умовах післядипломної освіти, вплив якої на цей процес мало досліджений у психологічній літературі. Відтак емпіричне дослідження запропонованих показників становить науковий і практичний інтерес у нашій роботі

Список використаних джерел

1. Аметова Л. А. Формирование арт-терапевтической культуры младших школьников. Сам себе арт-терапевт / Л. А. Аметова. — М., 2003. — 82 с.
2. Будза А. Арт-терапия. Йога внутреннего художника / А. Будза. — Ростов н/Д : Феникс ; СПб. : Северо-Запад, 2006. — 317 с.

3. Бурно М. Е. Терапия творческим самовыражением / М. Е. Бурно. — 3-е изд., испр. и дополн. — М. : Академ. проект, 2006. — 432 с.
4. Вачков И. В. Арт-терапия. Развитие самопознания через психологическую сказку / И. В. Вачков. — М. : Ось-89, 2007. — 144 с.
5. Забродин Ю. М. Психология личности и управление человеческими ресурсами / Ю. М. Забродин ; Ин-т труда Министерства труда и социального развития Российской Федерации. — М. : Финстатинформ : КноРус, 2002. — 359 с.
6. Дутчак У. Інтегрований спецкурс у змісті професійної підготовки студентів вищих мистецьких навчальних закладів [електронний ресурс] / У. Дутчак. — Режим доступу : <http://nauka.hnpu.edu.ua/sites/default/files/fahovi%20vudannia/2009/Statti%20Pedagogika%20ta%20psikhologia%2034/9.html>
7. Зазыкин В. Г. Акмеографический поход в акмеологических исследованиях / В. Г. Зазыкин // Акмеология: методология, методы и технологи : материалы науч. сес., посвящен. 75-летию члена-кор. РАО, Президента МААН Н. В. Кузьминой : статьи / И. Н. Семенов. — М. : РАГС, 1998. — 230 с.
8. Зеер Э. Ф. Психология профессионального развития : учеб. пособие / Э. Ф. Зеер. — 2-е изд. — М. : Академия, 2007. — 240 с.
9. Зинкевич-Евстигнеева Т. Д. Путь к волшебству. Теория и практика арт-терапии / Т. Д. Зинкевич-Евстигнеева. — СПб. : Златоуст, 2005. — 352 с.
10. Інжієвська Л. А. Арт-технології в особистісно-професійному розвитку майбутніх психологів, які здобувають другу вищу освіту / Л. А. Інжієвська // Актуальні проблеми психології : зб. наук. пр. Ін-ту психології ім. Г. С. Костюка НАПН України ; редкол. : С. Д. Максименко (голов. ред.) [та ін.]. — К. : А.С.К., 2012. — С. 314–318.
11. Колошина Т. Ю. Арт-терапия. Методические рекомендации / Т. Ю. Колошина. — М. : Из-дво Ин-та психотерапии и клинической психологии, 2002. — 84 с.
12. Кисилева М. В. Арт-терапия в практической психологии и социальной работе / М. В. Кисилева. — СПб. : Речь, 2007. — 336 с.
13. Копытин А. И. Системная арт-терапия: теоретическое обоснование, методология применения, лечебно-реабилитационные и дестигматизирующие эффекты: дис. ... д-ра психол. наук : 19.00.04 / А. И. Копытин. — СПб., 2010. — 311 с.
14. Краевский В. В. Методология педагогики: новый этап: учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений / В. В. Краевский, Е. В. Бережнова. — М. : Академия, 2006. — 400 с.
15. Лебедева Л. Д. Практика арт-терапии: подходы, диагностика, система занятий / Л. Д. Лебедева. — СПб. : Речь, 2007. — 256 с.
16. Назаренко Е. Арт-терапия как раздел практической психологии, психотерапевтическая методика, техники и упражнения арт-терапии [электронный ресурс] / Е. Назаренко. — Режим доступа : <http://www.live-and-learn.ru/catalog/article/art-terapiya-samaya-interesnaya-psikhologiya/>
17. Пов'якель Н. І. Арт-терапевтичні психотехнології у розвитку творчого потенціалу саморегуляції особистості студента / Н. І. Пов'якель // Практична психологія в системі вищої освіти: теорія, результати досліджень, технології : кол.

Монографія ; М-во освіти і науки України ; Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова ; ред. Н. І. Пов'якель. — К. : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2009. — С. 287–293.

18. Подкоритова Л. О. Джерела психологічної енергії і натхнення студентів-психологів (результати емпіричного дослідження) / Л. О. Подкоритова // Простір арт-терапії: витoki натхнення: матеріали VIII Міжнар. міждисциплінарної наук.-практ. конф. — К. : Золоті ворота, 2011. — С. 60–63.

19. Психотерапевтическая энциклопедия / под ред. Б. Д. Карвасарского. — СПб. : Питер, 1998. — 752 с.

20. Роджерс Н. Путь к целостности: человеко-центрированная терапия на основе экспрессивных искусств [электронный ресурс] / Н. Роджерс. — Alien Studio, 1997. — Режим доступа : <http://www.ipk.alien.ru/copyright.html>

21. Юнг К. Г. Структура и динамика психического : статьи, эссе / К. Г. Юнг ; пер. с англ. В. В. Зеленский [и др.]. — М. : Когито-Центр, 2008. — 480 с.

22. Фрейд З. Введение в психоанализ: лекции / З. Фрейд ; сост. В. Гавришук ; ред. В. Помогайбин ; Современный гуманитарный ун-т. — М. : Изд-во СГУ, 2000. — 669 с.

23. Фрейд З. Техника психоанализа / З. Фрейд ; пер. с нем. А. М. Боковников. — М. : Академ. проект, 2008. — 292 с.

Inzhyievska Lesia anatoliivna

THEORETICAL MODEL OF PERSONAL AND PROFESSIONAL DEVELOPMENT OF FUTURE PSYCHOLOGISTS BY MEANS OF ART THERAPY AND POSSIBILITIES OF ITS APPLICATION

In this article, on the basis of theoretical analysis of the problem, an attempt to develop a structural and functional model of the professional and personal development of future psychologists by means of art therapy in conditions of postgraduate education is represented.

Components (tree stages of development) identified in the model as well as corresponding functions that realize by means of art therapy on each of these stages provide for an opportunity to present a process of educational attainment of future psychologists targeted and fully, to embrace in the single system a content, functions and methods of art therapy that appears as a mean of effective inclusion of the educational activity subjects in the postgraduate educational process and psychologist profession mastering.